

Vanhan kansan klarinetti

Mänkeri syntyy karhunputkesta.

Kerää törröttäjät syksyllä ja ryhdy veistelemään!

Mänkeri on irtokielinen klarinetti ja paimensoitin 1800-luvulta. Se tehtiin keväisin männyistä, jolloin uloimmat vuosilustot sai väännettyä irti voimalla. Pillipiipari, perinnesoitinrakentaja **Minna Hokka** keksi kokeilla mänkerin tekoon karhunputkea. Siitä soitin syntyy käden käänteessä.

”Olen opettanut sen tekemistä sekä lapsille että aikuisille.”

Karhunputkea löytää etenkin ojien ja jokien varsilta. Parasta keruu-aikaa on syys-lokakuu, jolloin varret ovat kovia. Jos on poutakeli, ne voi käyttää heti tai varastoida ilmavasti.

”Jos syksy on ollut kostea, varret levitetään kuivumaan saunaan tai kylpyhuoneeseen pariiksi päiväksi. Puin-ta aikana ne voi viedä viljakuivuriin.”

1

2

3

4

Viisto puhalluspää

Mänkeriin tarvitaan yksi nivelväli karhunputkea, puukko, suikale tuohta, pella-valankaa, kynä, saksat ja teroitettu oksanpätkä tai poranterä. Hiekkapaperia voi varata viimeistelyyn. (1)

Jokainen soitin on yksilö, johon vaikuttaa putken pituus ja paksuus sekä lehdykän rakenne ja materiaali.

”Kannattaa käyttää korkeintaan sentin levyistä putkea, ettei soittamisesta tule liian raskasta. Pitkästä putkesta saa eniten ääniä.”

Ensimmäiseksi vuollaan puhalluspää puukolla viistoksi noin 30–45 asteen kulmaan. (2)

Tuohesta lehdykkä

Lehdykkä sulkee ja avaa puhalluspäätä puhallettaessa. Se tuottaa pärisevän äänen. Lehdykkä tehdään ohuesta tuohesta, jonka voi repäistä koivuklapista.

”Vinoa puhalluspäätä painetaan tuohta vasten ja ääriiviivat jäljennetään kynällä. Lehdykkään piirretään myös varsi, jolla se sidotaan soittimen runkoon.” (3)

Kun piirros on saksittu irti, lehdykän reunoja ohennetaan tarvittaessa hienolla hiekkapaperilla tai puukolla.

”Aloitteijan on helpompi soittaa ohuella lehdykällä. Sopiva paksuus leh-

dykän varrelle ja tyvelle on vajaa millii ja lehdykän keskiosalle ja kärjelle puolet siitä.” (4)

Tee koepuhallus

Ennen kiinnittämistä kokeillaan soittamista. Lehdykkää pidetään peukalolla puhallusaukon edessä, soittimen alla. Sitten puhalletaan voimakkaasti, jolloin lehdykkä värähtelee aukkoa vasten.

”Jos ääntä ei tule, vika voi olla soittimessa, soittajassa tai molemmissa.”

Yleensä lehdykkä on liian paksu tai ohut. Se voi olla myös liian pieni. Sopivan kokoinen ulottuu millin, pari puhallusaukon ulkopuolelle.

”Kannattaa tarkistaa, että puhalluspään vino pinta on tasainen. Kokeilu ja harjoittelu auttavat kehittymään soitinrakentajana ja muskanttina”, Minna kannustaa.

Taikasidoksella kiinni

Lehdykkä kiinnitetään karhunputkeen pellavalangalla. ”Lankaa varataan noin käsivarren mitta.”

Vasen käsi pitelee soitinaihiota. Lehdykän varsi ja langanpää asetetaan peukalon alle. (5) Oikealla kädellä tehdään puhalluspään aukkoon ulottuva lenkki. Sitten lankaa aletaan kiertää lehdykän varren tyvestä lähtien putken ympäri, tiukasti viereen. (6)

5

6

7

8

9

Kun lehdykän varsi on tukevasi sidoksen alla, lanka pujotetaan lenkin loppuosasta ja kiristetään. Samalla vasen käsi vetää tyvilangasta lenkin sidoksen sisään, kunnes kohouma on keskellä sidosta.

”Lopuksi katkotaan lankojen päät.” (7)

Neljä sormiaukkoa

Sormiaukkojen määrän ja paikat saa itse päättää, eikä niitä välttämättä tarvita lainkaan. Aukot sijoitetaan lehdykän vastakkaiselle puolelle.

Aloittelijalle riittää harjoitteluun neljä aukkoa. Taitojen karttuessa voi rakentaa pidempiä mänkereitä, jolloin ääniala on laajempi.

”Jos sentin vahvuiseen putkeen haluaa kuusi sormiaukkoa, pituuden on oltava vähintään puoli metriä.”

Paikat merkitään kynällä tai piikillä. Merkkien kohdalta vuolla hiukan pois, ihan muutama lastu vain. (8) Syvennysten eli sormenpesien keskelle puhkaistaan aukot teroitettua oksanpätää tai poranterää pyörittämällä. (9)

Paksussa putkessa aukot sijoitetaan hieman kauemmas toisistaan, ohuemmassa lähemmäs.

”Ylimmän sormiaukon ja puhalluspään väliin jätetään tilaa vähintään 20 senttiä. Jos sormiaukkoja ahtaa liian ylös, ne tuottavat rumia ääniä.”

Komeaksi kaikusuppilolla

Kaikusuppilo tekee mänkeristä komean, välttämätön ei sekään ole.

Viisisenttinen suppilo kierretään pari senttiä leveästä, millin paksuisesta tuohinauhasta. Kun tuohia ohentaa aloituskohdasta, nauhan saa tiiviimin putken ympärille.

”Tuohen keruu-aika on pari viikkoa juhannuksen molemmiin puolin. Korkealle koivuun tehdään 10 sentin pystyviilto. Pykälästä aletaan vetää tuohia katkeamattomana nauhana. Puinen voiveitsi on hyvä apuväline.”

Muistathan, että tuohen keruu ei kuulu jokamiehen oikeuksiin.

Suppilo lukitaan *koirasimella* eli puoliksi halkaistulla puutikulla. Se kannattaa tehdä etukäteen. (10)

”Neljä senttiä pitkä puutikku halkaistaan puoliksi puukolla tai vannesahalla. Lopuksi puoliskot vuollaan varovasti hieman ohuemmiksi.”

Puuliimakin on kiinnitysvaihtoehto. Siinä tapauksessa puristimena toimii tiukasti suppilon päälle sidottu naru.

Trööt, trööt

Nyt on mänkeri valmis. Se työnnetään suuhun narusidokseen asti. Huulet puristetaan ympärille. Ylähampaat painautuvat putken pintaan ja alahuulen kohdalta alkaa viiste. Sitteen puhalletaan niin, että varmasti tö-

rähtää. Ääni on alkuvoimaisen jyhkeä, mutta pehmeä. Kun harjaantuu, sävelmiä alkaa löytyä.

Minna soittaa mänkerillä *Jänis istui maassa ja Kalliolle kukkulalle*.

Mänkeri on loistava myös improviointiin ja jammailuun. ”Pitkästä putkesta saa saksofonimaisen äänen. Joissakin mänkereissä saundi on hyvin sensuelli.” □

[kodinpellervo.fi](https://www.kodinpellervo.fi) Minna Hokka soittaa mänkeriä.

10

Paimensoittimilla koreasti

Minna Hokalla on ollut intoa ja taitoa rakentaa kaikki Suomen ja Karjalan tunnetuimmat perinteiset torvi- ja pillisoittimet. Lisäksi hän on rakentanut inkeriläisiä paimensoittimia ja keksinyt omia sovelluksia kierrätysmateriaaleista. Se tekee yhteensä 130 erilaista puhallinta. Aikaa projektiin meni kolme vuotta.

”Iso oksan taivuttaminen vannetrumpetiksi oli vaikeaa, piti pyytää miestä apuun. Käytimme muuttina vanhaa tynnyrinkantta.”

Suururakka osoittautui vedenjakajaksi elämässä.

Koskelainen Minna kouluttautui ylioppilaskirjoitusten jälkeen seikkailuohjaajaksi ja puuartenomiksi. Töitä löytyi melonnan ja kädentaitojen ohjaajana sekä keittiökaluusteiden kasajana. Rinalla kulki koko ajan syvä rakkaus musiikkiin, kansanperinteeseen ja luonnonmateriaaleihin.

Minna on tyttärestä samoillut metsissä ja askarrellut löytämistään aarteista. Pianonsoiton hän aloitti alakoululaisena ja viulunsoiton yläasteella. Omia sävellyksiä alkoi syntyä vuonna 2000. Minna on myöhemmin julkaissut omakustanteita.

”Soitinrakentaja Jarkko Aallonloisken oppilaaksi pääsin vuosituuhannen vaihteessa. Vuonna 2006 lähdin keittiöfirmasta, ja tammikuussa 2007 sain Suomen Kulttuurirahastolta apurahan paimensoittimien rakentamiseen. Näyttelyni kiersi Suomea vuosina 2010–2011.”

Minna on palannut Koskelle isänsä sukutilan pihapiiriin. Kotina on punaiseksi maalattu entinen syytinkitupa, jossa Minna asuu puolisonsa kanssa. Viressä kiemurtelee Hämeen Härkätie.

Minna on monipuolinen kansantaiteilija, joka esiintymisillään ja kursseillaan haluaa kannustaa ihmisiä omaan ilmaisuun musiikin tai käsityön keinoin. Hän pitää yllä myös karjalaista itkuvirsi-perinnettä ja sepittää itkuja.

”Itkuilla voi ilmaista kaikenlaisia tunteita. Ne sopivat myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.”

Arvokas soitinkokoelma on esillä tilan päärakennuksen salissa. Rivistö alkaa pikkupilleistä ja päättyy muhkeisiin torviin. Taituri Minna saa äänen jokaisesta.

Ulkona hän poimii ratamonlehden ja istahtaa porstuan rappuselle jammailemaan. Myös ruo’osta yksikäs valmistuva nynnypilli ja karhunputkimänkeri kuuluvat Minnan suosikkeihin.

”Olen löytänyt muutamia kivoja soittohavereita. Harjoitteleminen parhailaan tuohi- ja puutrumpeteilla esitystä varten.” □

Suomen perinteisiä pilli- ja torvisoittimia tunnetaan yli 130 erilaista. Minna Hokka on rakentanut ne kaikki.